

Мирјана Радовановић Пејовић

ОШ „Душан Јерковић”, Ужице
mirjanarp@ptt.rs

371.314.6:027.8

069.5:091.5]:930.25(497.11)"2014"

Марина Јевтић

ОШ „Душан Јерковић”, Ужице
jevtic78@mts.rs

Ана Дуковић

ОШ „Душан Јерковић”, Ужице
anaduk@sbb.rs

Заједно се боље учи – школска библиотека без зидова¹

Сажетак: Многи часови одвијају се класично без активног учешћа ученика и интерактивног учења. Уз ангажовање школског библиотекара, савремено и функционално извођење наставе може се одвијати у музејима, архивима, као и јавним библиотекама, кроз примену истраживачке наставе. У овом раду приказаћемо активност групе наставника и школских библиотекара, поводом изложбе „Личности и потписи: Аутографи познатих личности на документима архива Југославије”, која је била реализована у Историјском архиву Ужице током месеца октобра 2014. године. Тежили смо да ученици усвоје поступке за стваралачко учење и истраживачке активности, као и да их обучимо да користе различите доступне изворе знања. Рад приказује како се поступцима међудејства у групи примењује диференцирана настава, тако да ученици имају прилику да дају свој максимум, сходно својим могућностима, и каји развијање позитивног односа према баштини и њеном значају доприноси да настава буде занимљива.

Кључне речи: школска библиотека, историјски архив, извори знања, истраживачка настава, културна баштина.

Многи часови одвијају се класично и стереотипно, без активног учешћа ученика и примене савремених модела интерактивног учења. У овом тексту представљен је савременији и функционалнији начин изво-

¹ Рад је увршћен у програм скупа „Покажи што знаш – Фестивал књижничарства 2” у Сиску, Република Хрватска, 6–7. октобар 2015.

ђења наставе – примена истраживачке наставе, која омогућава ученицима да на стваралачки начин искажу идеје, повежу знања и искуства и размене их с другима. На овај начин развијају се њихове потенцијалне стваралачке способности и критичко мишљење, као и овладавање техникама сазнајног процеса: посматрање, уочавање, именовање, класификовање, упоређивање. При реализовању ове угледне активности, о којој ће бити речи, ученици су усвајали поступке за стваралачко учење, а наставници и школски библиотекарски подстицали су радозналост, њихове истраживачке активности и обучавали их да користе различите изворе знања. Поступци међудејства у групи допринели су слободном исказивању идеја, знања и искуства, али и уважавању мишљења других.

Знање стечено на овакав начин сигурније је и брже нам стоји на располагању. Такво знање је спремније на трансфер у сличним ситуацијама, јер је пример унутрашње мотивације. Нема зависности од наставничког поткрепљивања – ученик сам може управљати процесом откривања и учи да правилност поступка мери на својој успешности. Процес откривања догађа се у самом простору и пружа се ученицима, како би из њега извукли своје закључке, и то кроз процес индуктивног закључивања: од већ познатог за ученика, ка непознатом (новом) у новом простору. На тај начин долази до изражаја ученичка креативност, максимизација самоактивности ученика и интеракције са околином. Овакав начин рада развија способности вишег реда: способност да се у новим ситуацијама користе старим способностима и знањима. Циљ истраживачке наставе је да доведемо ученика до његове сопствене методе рада и тиме му обезбедимо самоактивност, као и спречавање механичког упражњавања усвојених метода рада.

Сарадња са локалном заједницом увек је један од главних императива добре школске праксе. Ученици се подстичу да дају допринос развоју окружења, кроз посећивање културних и других активности, а као крајњи циљ наводи се обучавање ученика да сами узму учешће и дају допринос богатијем културном животу града. Школа излази ван својих оквира, представља свој рад, укључује се у рад окружења, а ученици постају интегрисани део заједничког рада.

У Историјском архиву Ужица, поставка изложбе Архива Југославије „Личности и потписи: Аутографи познатих личности на документима архива Југославије”² била је инспиративна за извођење два часа у

²Архив Југославије. Изложбе Архива. „2014. – Личности и потписи: Аутографи познатих личности на документима архива Југославије”

седмом разреду Основне школе „Душан Јерковић”, уз повезивање више наставних предмета – српског језика, историје, енглеског и француског језика, грађанског васпитања и библиотечног пословања. Тема је била – Преписка знаменитих личности, а односила се на писање службених писама на српском језику и страним језицима, разумевање садржаја и порука упућених нашим државницима, разумевање историјских догађаја од 1918. до 2006, као и препознавање историјских личности с фотографија... Учило се путем истраживачког метода и тимским радом. Таквим поступцима утиче се на јачање компетенција ученика кроз процес социјализације у групном раду.

Наставна тема Преписка знаменитих личности имала је за циљ проширивање знања ученика о историјским личностима, писцима, државницима, као и уочавање и разумевање историјских односа у 20. веку. Поред тога, желели смо да подстакнемо развијање радозналости ученика, њихових интересовања и способности за активно коришћење библиотеке и архивске грађе, као и развијање основних елемената логичког мишљења. Такође, ученици су могли да се упознају и са обрасцима за писање службених писама на српском, као и на страним језицима (у овом случају на енглеском и француском језику).

У оквиру изложбе „Личности и потписи: Аутографи познатих личности на документима архива Југославије” биле су приказане различите форме државничких службених писама и порука са потписима на српском језику и страним језицима. Ученици су могли да повежу одређене личности, чије фотографије су такође саставни део изложбе, њихову улогу и међуодnose у историјском контексту прошлог века. На занимљив и другачији начин, путем изложбе, имали су могућност да се упознају с познатим личностима 20. века које су „повезане са историјом Југославије”.³

Изласком из школе, из учионице и из школске библиотеке, подстичу се и развијају истраживачке активности ученика. Васпитни циљ ова-

http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/izlozbe/izlozbe_arhiva/licnosti_i_potpisi (преузето 17. 5. 2016).

³Архив Југославије. Изложбе Архива. „2014. – Личности и потписи: Аутографи познатих личности на документима архива Југославије”, каталог – [aj_9_miz40_kat.pdf](http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/izlozbe/izlozbe_arhiva/licnosti_i_potpisi) http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/izlozbe/izlozbe_arhiva/licnosti_i_potpisi (преузето 17. 5. 2016).

квог часа је непосредно развијање позитивног и одговорног односа према традицији и баштини. Очекивани исходи овакве наставе били су да се ученици оспособе да уочавају најосновније информације из преписке, да умеју да искажу идеје, знања и искуства и размењују их с другим ученицима, у оквиру тимског рада. Исто тако, очекивали смо да се појача заинтересованост ученика за учење и откривање, усвајање новог знања и да се оспособе да трајно упознају и користе различите доступне изворе знања.

С обзиром на то да се и библиотеке, и музеји, и архиви баве на свој начин културном баштином, школски библиотекар – упознајући ученике са њиховом грађом, има прилику да их упозна са вредностима сопственог културног наслеђа, али и да то повезује с другим културама и традицијама. Школска библиотека не треба да буде само наставни простор, место групног и индивидуалног учења, већ простор у школи и за креативност, опуштање, маштање. Библиотекар у школи је стручни сарадник који може да омогући ученику да развије уметничку и културну писменост, да задовољи културне потребе, али и да их учи ван учионице. „Задатак стручног сарадника јесте да својим компетенцијама, саветодавним и другим облицима рада унапређује образовно-васпитни рад”.⁴

Како се према наставном плану, а у оквиру исхода у учењу енглеског језика у старијим разредима основне школе, подразумева да ученици стичу знања у реалним комуникативним ситуацијама, разумеју краће аутентичне текстове, као и да пишу краће текстове у складу са комуникативним потребама, те размењују информације, мишљења и ставове и уочавају значај личног залагања у процесу учења, ово је била прилика и да богате себе упознајући друге, да стекну свест о значају сопственог језика, историје и културе у контакту са енглеским језиком и британском историјом и културом.

Задаци ова два часа утврђивања и систематизације знања су: упознавање ликова и дела знаменитих личности, схватање улога и односа појединих личности у датим историјским околностима, подстицање интересовања ученика, питања, идеја и одговора у вези са садржајем конкретне изложбе. Функционални задаци за ученике били су: овладавање почетним техникама сазнајног процеса (посматрање, уочавање, упоре-

⁴ Министарство просвете, науке и технолошког развоја. Закон о основама система образовања и васпитања.pdf, 75 (преузето 28. 5. 2016).

ђивање, класификовање, именовање), запажање карактеристика државничке преписке и мотивисање за активно учешће у тимском раду.

Од наставних метода у раду смо користили: дијалошку, текстуалну, демонстративну и методу практичних радова (фотографисање), а од наставних облика: фронтални, групни, диференцирани и индивидуални рад. У ту сврху од наставних средстава имали смо изложбене паное у Архиву и припремљене наставне листиће с диференцираним задацима за сваку групу. Ученици су били подељени у пет хетерогених група, груписани по нивоима знања. Добијали су упутства за рад, а потом су отварали коверте са инструктивним листићима за рад. Следи приказ питања по нивоима:

I Пронађи барем 3 писма на енглеском/француском језику. Фотографиши писмо или личност и напиши коме је упућено.

I Уочи, фотографиши и напиши која си писма наших познатих писца или песника пронашао.

I Пронађи, фотографиши и наведи познате жене, које су као политичарке писале писма нашим државницима.

II Напиши увод и закључак званичних писама на енглеском језику. Фотографиши писмо или личност.

II На којим још језицима (осим енглеског, француског и српског) можеш видети писма на изложби (наброј језике и земље).

II Напиши која је форма писања званичних писама на француском језику (почетак и крај). Фотографиши писмо или личност.

II Наведите документ који је везан за српске писце.

III Која личност се повезује са покретом фашизма у Европи (пронађи ко је, фотографиши и пронађи на коју тему је писао писмо).

III У тезама издвој датум и садржај писма (француски језик) Жака Ширака упућено Зорану Лилићу. Фотографиши.

III Започни одговор на писмо Јована Дучића.

IV У тезама издвој датум и садржај писма бившег председника Француске Франсоа Митерана. Фотографиши.

IV Укратко напиши одговор (на енглеском језику) нашег краља Александра Николасу Хортхуију, који му је честитао рођење сина. Фотографиши.

IV Започни одговор на писмо Иве Андрића.

V Фотографиши и у тезама напиши (на енглеском језику) садржај писма Винстона Черчила (тадашњег председника Велике Британије) председнику СФРЈ – Титу.

V Који енглески краљ је, у свом писму, нашем краљу честитао рођење престолонаследника (напиши, фотографиши и препричај).

V Изнесите став везан за писма српских књижевника.

У оквиру огледне активности, ученицима је најпре био најављен циљ часа: На интересантан истраживачки начин упознаћемо се с познатим личностима 20. века и обновити и повезати знања из више предмета. Видећемо различите форме службених писама и порука на српском језику и на страним језицима, повезати историјске личности и њихову улогу и значај у историјском контексту Југославије 20. века. Такође ћемо се упознати са установама културе, које такође чувају и дају на коришћење грађу другачију од библиотечке.

Групе ученика самостално су радиле у Историјском архиву, у присуству наставника и школских библиотекара. Све групе имале су различите задатке, захтевајући да ученици мисаоно, емотивно, вољно и радно сарађују у давању одговора. Било је важно да међусобно дискутују, проналазе одговоре на задата питања и обављају практични задатак – проналазе и фотографишу мобилним телефонима писма, фотографије личности и њихове потписе, заједнички долазе до одређених закључака, тј. да буду активни у оквиру своје групе.

Следећи корак било је извештавање у школи о резултатима рада група. Групе извештавају пред одељењем о урађеним задацима. Представници група читају питања са инструктивних листића, а у извештавању учествују сви учесници групе: један ученик показује фотографије личности или писма, остали објашњавају одговоре на постављене задатке. Задржавали смо се на најважнијим појединостима. Потом се анализирао ток стваралачког процеса и резултати рада. Да напоменемо, на овим часовима је примењена диференцирана настава тако да су сви ученици имали прилику да, према својим могућностима, дају максимум.

Како бисмо испунили очекиване исходе часа, тражили смо од ученика повратну информацију, односно да искажу и размене знања и искуства. Тада су се већ уопштавали резултати рада, извршен је договор о изради панона с фотографијама и одговорима на задата питања. Разгова-

рали смо сви заједно у одељењу (фронтални облик рада) о раду архива и библиотека уопште, као и о самосталним посетама различитим изложбама и установама културе. Питања која је школски библиотекар спремио након изложбе за ученике била су:

1. Зашто су историјски архиви и библиотеке установе културе? Знаш ли још неку установу културе?
2. Сличности и разлике између библиотеке и архива?
3. Како можемо користити архивску и библиотечку грађу? Наведи примере.

На крају часова неминовна је била евалуација урађеног. Ђаци су били одушевљени очигледном наставом, а наставници и школски библиотекар закључили су да је била, с обзиром на узраст ученика (VII разред), потребна већа додатна помоћ наставника за препознавање и усвајање знања о личностима 20. века.

Развијање позитивног односа према културној баштини, њеном значају и чувању, као и подстицање и развијање истраживачких активности, интересовања, развијање и повезаност теоријског знања с практичним радом доприноси да настава ученицима буде занимљива, да на један нов, неуобичајен начин стичу знања и компетенције, потребне за активно обављање различитих улога касније у животу.

Оваквим типом рада, изласком из школе, из учионице и из школске библиотеке, ученици уче да сагледавају појаве у целовитости, посматрају проблеме из различитих углова, јачају сарадничке односе у групи, као и између група, развијају комуникативне способности и вештину излагања истраживачких радова. На овај начин подстичемо их да користе различите изворе знања као припрему за доживотно учење.

Циљ овог рада био је и да покаже како дидактика страних језика може допринети развијању интеркултуралне компетенције. Наставник страних језика тежи да научи ученике разумевању, узајамном поштовању и дијалогу између различитих култура. Наставник на часовима:

- дефинише разлике и сличности између држава, народа и језика
- идентификује и превазилази стереотипе и предрасуде
- описује билатералне везе које постоје између наше земље и других земаља на пољу историје, политике, науке, уметности итд.

- наводи познате научнике, писце, сликаре, политичаре, музичаре, спортисте и глумце пореклом из тих земаља, а ученици код куће сазнају додатне податке о њима и другим знаменитим личностима
- учи ученике разлику писања формалних и неформалних писама на страном језику, као и разумевање садржаја
- извођењем практичне наставе ван учионице чини знање ученика функционалнијим и памтљивијим.

Према Правилнику о раду стручних сарадника⁵ један од циљева рада школског библиотекара је да подстиче „самосталност ученика у учењу”, као и „да развија и промовише правилну употребу свих облика извора информација”, што је оваквим видом наставе остварено. Интензивнијом сарадњом наставника и библиотекара омогућава се повезивање наставних садржаја више предмета, а ученици се припремају за самостално коришћење разних извора информација. У оквиру рада са ученицима, школски библиотекар има задатак да обучи ученике за претраживање и употребу свих извора информација, као и да их оспособи за самостално коришћење информација.⁶ Управо развијањем информационе, медијске и информатичке писмености ученика и критичког односа према различитим информацијама и изворима сазнања, школски библиотекар може да покрене ученика да се развије као целовита, образована личност, заинтересована за свој културни идентитет. Може допринети да дете израсте у особу која воли, поштује и чува своју традицију.

Један од сегмената рада школског библиотекара требало би да буде упознавање ученика са установама културе, архивима и музејима, као и са врстама грађе коју они чувају и дају на коришћење. Јер управо библиотеке, музеји и архиви, свако на свој, другачији начин, баве се баштином. Деца, ученици, упознају се са библиотеком и музејом веома рано, у најмлађем добу. Уколико нису посетиоци и корисници услуга библиотеке са својим родитељима, у млађим разредима постају корисници школске библиотеке, а учитељи их рано упознају са музејима и њиховим поставкама. Грађа историјских архива, углавном им остаје непозната јер немају потребе да је користе. Обично ученицима основне

⁵ Министарство просвете, науке и технолошког развоја. Правилник о програму свих облика рада стручних сарадника, Сл. гласник РС – Просветни гласник, бр. 5/2012, 32.

⁶ Исто, 34.

школе није потребна архивска грађа, нити документи који су настали у раду државних органа, установа, итд.⁷

Школска библиотека је информацијско и медијско средиште школе, центар свих образовно-васпитних садржаја, јавних културних догађаја и различитих стваралачких могућности. Њена улога је да пружи другачију димензију која допуњава сва образовно-васпитна подручја различитим изворима сазнања, а применом одређених метода и облика рада укључује се у наставни процес, помаже у учењу, стварању навика и способности за коришћење различитих извора информација. „Школске библиотеке имају и запажену институциону улогу – уче младе људе да користе библиотеке и, што је још важније, помажу у настави писмености и стицању љубави према читању и учењу. Ови тешки задаци захтевају спектар струковних вештина здружених с преданошћу и емпатијом”.⁸ Библиотеке морају да информишу, образују ученике, подстичу њихову креативност и стваралачке способности и оспособе их за самостално учење. Свој садржај треба да прикажу на што занимљивији начин, подстичући тако самостални развој корисника.

Савремена школска библиотека треба да буде најдинамичније место у школи, где корисници могу да испоље своје жеље и потребе и у коме се стално организује низ најразличитијих активности и садржаја. Она је идеално место за активност, стваралаштво, јер одбацује укалупљеност традиционалне наставе и омогућава иновације, отвореност новим идејама, методама и облицима рада. Према IFLA/UNESCO смерницама за школске библиотеке, оне треба да пруже подршку наставном процесу и задовоље кориснике који се враћају библиотеци и промовишу је унутар школске заједнице својим искуством. Управо ови циљеви могу се остварити разним активностима у школској библиотеци, која треба да омогући ученицима стицање вештина за доживотно учење, да развије њихову машту и помогне им да постану одговорни грађани.

Изласком из учионице, из школе, из библиотеке ученици лакше и брже, а и занимљивије, стичу знања која су трајнија. Видели смо како је једна изложба, захваљујући сарадњи наставника и библиотекара, који

⁷ Предлог Закона о архивској грађи и архивским службама,

<https://arhivistika.wordpress.com/propisi-i-uputstva/zakoni-i-podzakonska-akta> (преузето 25. 6. 2016).

⁸ Мајкл Горман. *Наше непролазне вредности. Библиотекарство у XXI веку* (Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2007): 101.

су повезали наставне садржаје више предмета, показало се, била у функцији стицања формалног, неформалног и информалног учења. Управо неговање историје, традиције, као и улагање у будућност неки су од наших приоритета.

Литература

1. Архив Југославије. Изложбе Архива. „2014. – Личности и потписи: Аутографи познатих личности на документима архива Југославије” http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/izlozbe/izlozbe_arhiva/licnosti_i_potpisi (преузето 17. 5. 2016).
2. Горман, Мајкл. *Наше непролазне вредности. Библиотекарство у XXI веку*. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2007.
3. Закон о основама система образовања и васпитања, *Службени гласник РС - Просветни гласник*, бр. 72/2009.
4. IFLA/UNESCO СМЕРНИЦЕ ЗА ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ, Београд: Гласник НБС 1 (2005) https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1282 (преузето 19. 6. 2016).
5. Правилник о програму свих облика рада стручних сарадника, *Службени гласник РС – Просветни гласник*, бр. 5/2012.
6. Предлог Закона о архивској грађи и архивским службама, <https://arhivistika.wordpress.com/propisi-i-uputstva/zakoni-i-podzakonska-akta> (преузето 25. 6. 2016).

Team Learning Is Better Learning - School Library Without Walls ⁹

Summary: Numerous classes take place in a classical way, without the active participation or students' interactive learning. With the involvement of school librarians, modern and functional teaching can take place in museums, archives and public libraries, using research teaching.

This study shows the activity of a group of teachers and school librarians on the occasion of the exhibition „Celebrities and signatures: Autographs of famous persons on the documents of the Archives of Yugoslavia”, which was realized in the Historical Archives of Uzice during the month of October, 2014.

Our goal was that students adopt procedures for creative learning and research activities, as well as to train them to use a variety of available sources of knowledge. Differentiated methods of teaching have been applied by the interactive group procedures, so that all the students have the opportunity to give their best according to their capabilities while developing positive attitude towards heritage and its importance contributes to providing teaching more interesting.

Key words: school library, the historical archives, sources of knowledge, research teaching, cultural heritage.

⁹ The work has been included in the conference program, „Show me what you know – Librarianship festival 2” in Sisak, Croatia, October 6–7th 2015.